

Riikka Korkiamäki

YTT, Tutkijatohtori

Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Tampereen yliopiston Porin yksikkö

Haaste 2018, vol. 18,no.3, ss. 12-14

Nuorten vertaissuhteet voimavarana

Ovatko nuorten ikätoverisuhteet riski vai resurssi? Houkuttelevatko nuoret toisiaan pahoille teille, vai tarjoavatko he toisilleen tukea ja turvaa? Nuorisoporukat kouluissa, kaduilla ja kauppakeskuksissa on totuttu näkemään kielteisessä valossa, mutta ystävät ja kaverit voivat olla nuorelle myös merkittävä hyvinvoinnin lähde. Nuorten omaehtoisa ystävyysia voidaan tarkastella myös voimavarana ja riskejä ennaltaehkäisevänä potentiaalina.

Nuorten vertaissuhteet nousevat tyyppillisesti otsikoihin silloin, kun ne ovat jollakin tavalla ongelmallisia. Nuoret houkuttelevat toisiaan pahoille teille, ehdottavat lintsaamaan koulusta, ohjaavat kiellettyjen nettipelien pariin, kannustavat kokeilemaan päihteitä. Porukassa maleksitaan ostarilla, varastetaan tupakkaa, töhritään seiniä, kiusataan ja syrjitään. Seura tekee kaltaisekseen, ja joukossa tyhmyys tiivistyy. Kaveripiirin vaikutus kiellettyjen tai kielteisenä pidettyjen käytäntöjen omaksumiselle on nostettu esiin myös useissa tutkimuksissa.

On totta, että nuorten ei-toivotulla käyttäytymisellä on usein sosiaaliset perusteet. Antti Maunu (2014) on tutkimuksissaan esittänyt, että nuoret ryypäävät, polttavat ja kiroilevat ennen kaikkea kuuluakseen ryhmään. Mutta kuuluakseen ryhmään ja viettääkseen aikaa ystäviensä seurassa nuoret myös menevät kouluun, toistensa koteihin, osallistuvat ohjattuun nuorisotoimintaan ja harrastavat. Jos kiinnitämme huomiota vain nuorten yhdessä olemisen negatiivisiin puoliin, nuorten vertaisuuteen liittyvät positiiviset elementit uhkaavat jäädä huomiotta.

Ryhmään kuuluminen ja identiteetti

Aikuiset puhuvat nuorten ikätoverisuhteista usein ongelmana, mutta nuoret itse korostavat suhteiden tavallisuutta ja ystävien tärkeyttä (Honkatukia, Nyqvist & Pösö 2006). Lasten ja nuorten vertaissuhteita tutkinut Judy Dunn (2004) on todennut, että jos emme ole kiinnostuneita ystävyyksistä, menetämme ison osan siitä, mikä on tärkeää lasten ja nuorten elämässä ja keskeistä heidän hyvinvoinnilleen. On sanottu, että nuorta voi ymmärtää aidosti vain toinen nuori.

Ryhmään kuuluminen on inhimillinen perustarve ja minuuden perusta kaikille ihmisille iästä, elämänvaiheesta tai -tilanteesta huolimatta. Ihmisen minuus ja identiteetti voivat rakentua vain suhteessa

toisiin ihmisiin: jotta 'minä' voin olla olemassa, on oltava myös 'me', johon minä kuulun, sekä 'muut', joihin 'me' emme kuulu. Tämä korostuu nuoruusiässä, jolloin identiteettien rakentuminen on vahvimmillaan.

Nuoruuden omaleimaisuus suhteessa muihin ikä- tai elämänvaiheisiin korostaa ikätovereiden roolia entisestään. Olennaista on oman nuoruusidentiteetin luominen muista ikäryhmistä erottautumalla. Nuoret haluavat olla nuoria, eivät lapsia eivätkä aikuisia, ja ollakseen nuori on koettava yhteisyyttä muiden nuorten kanssa. Tästä kertoo esimerkiksi se, että yläkouluikäisten nuorten kertoessa vapaasti olemisestaan koulussa tai vapaa-ajalla merkityksellisintä tuntuvat olevan nimenomaan suhteet muihin nuoriin. Opettajia tai muita aikuisia ei juuri mainita, ellei niistä erikseen kysytä. Sen sijaan nuorten omaehtoiset tarinat keskittyvät ystävyksiin, nuorten keskinäisiin ristiriitoihin ja jaettuihin tunnekokemuksiin muiden nuorten kanssa.

Sosiaalinen tuki ja kontrolli

Perinteisesti on ajateltu, että nuorten hyvinvointi rakentuu aikuislähtöisissä yhteisöissä, kuten perheessä ja koulussa, ja on riippuvaista aikuisen tarjoamasta tuesta. Toisinaan kanssakäymistä muiden nuorten kanssa on pidetty jopa uhkana perhe- ja koulu yhteisön yhteisyydelle. Viimeaikaiset tutkimukset nuorten keskinäisestä sosiaalisesta pääomasta ovat kuitenkin tuottaneet toisenlaisia tuloksia. Useiden tutkimusten perusteella ystävät ovat nuorelle merkittävin sosiaalisen tuen lähde vanhempien ohella. Työille tyypillisiä ovat emotionaalisen tuen muodot, kuten kuunteleminen ja lohduttaminen. Poikien ystävyttä luonnehtii enemmän seuranpito ja "kaveria ei jätetä" -tyyppinen ajattelu. Tavatonta ei ole myöskään materiaallinen ja informatiivinen tuki, kuten rahan lainaaminen tai tiedon välittäminen mahdollisesta kesätyöpaikasta. Valtaosa suomalaisista nuorista kokee voivansa luottaa siihen, että saa ystävältään tukea sitä tarvitessaan.

Sosiaalisesta tuesta on nuorille käytännöllistä hyötyä, mutta tuen merkitys on ennen kaikkea emotionaalinen. Kun nuori kokee saavansa tukea, hän tuntee kuuluvansa joukkoon. Ryhmään kuulumisen kokemus puolestaan vahvistaa sosiaalisen tuen vastavuoroisuutta nuorten yhteisössä. Vastavuoroisuus tarkoittaa, että tiiviissä kaveriporukassa nuori sekä katsoo saavansa tukea muilta että pitää luontaisena velvollisuutenaan tuen tarjoamista ystävilleen. Sosiaalinen tuki ja ryhmään kuulumisen kokemus eli emotionaalinen osallisuus muodostavatkin eräänlaisen myönteisen kehän, jossa tuki vahvistaa osallisuuden tunnetta ja osallisuus tuottaa tukea. Tällaisilla vertaissuhteissa rakentuvilla myönteisillä tuntemuksilla on suuri merkitys nuoren kokemuksellisen hyvinvoinnin kannalta.

Sosiaalisen tuen ohella nuoret kontrolloivat toisiaan. Sosiaalisella kontrollilla on sekä kiinnipitävä että ulossulkeva puolensa. Kiinnipitävä kontrolli kutsuu mukaan ja vahvistaa ryhmän yhteisyyttä. Se tarkoittaa kaverista huolehtimista. Ulossulkeva kontrollikin vahvistaa yhteisyyttä, mutta tekee sen vetämällä rajaa ryhmän ja sen ulkopuolisuuden välille: ulossulkeva sosiaalinen kontrolli säätelee, kuka pääsee mukaan ja kuka ei. Samalla tavoin kuin sosiaalinen tuki ja emotionaalinen osallisuus muodostavat myönteisen kehän, sosiaalinen kontrolli ja osattomuus voivat ilmetä noidankehänä. Ryhmäkontrolli sulkee paitsi sisäänsä myös

joukon ulkopuolelle, mikä tuottaa osattomuutta – ja siten ulkopuolelle jäämistä myös yhteisön sosiaalisesta tuesta. Vaarana on, että vaille toisten nuorten tukea jää juuri se nuori, joka tarvitsisi ystävien tukea eniten.

Haasteena ”epäsosiaaliset” vertaiset

Jengeissä ja katunuorten yhteisöissä muodostuvien ystävyysuhteiden ongelmana pidetään niiden tuottamia vastavuoroisuuden velvoitteita, jotka sitoutavat nuoria hyvinvoinnille haitallisina pidettyihin alakulttuureihin. Ulospääsy yhteisöstä voi olla haastavaa ryhmän sisäiseen luottamukseen ja solidariteettiin liittyvien normien vuoksi. Haasteellisenä pidetään myös tällaisiin yhteisöihin kiinnittyneiden nuorten tukemista ammatillisin keinoin, sillä yhteisöjen sisäiset tuki- ja kontrolliverkostot mahdollistavat pärjäämisen ilman ulkopuolista apua. Lisäksi ulkopuoliset interventiot saatetaan kokea uhkana yhteisön tarjoamalle turvallisuudentunteelle ja emotionaaliselle läheisyydelle.

Kokemuksellisesti ystäviltä saatu sosiaalinen tuki sekä solidaarisuus ja sosiaalinen kontrolli ovat positiivinen voimavara silloinkin, kun ne kiinnittävät nuoria ”marginaalielämään”. Tämä on havaittu esimerkiksi katunuorten sosiaalisia tukiverkostoja tarkasteltaessa (esim. Brace 2011; Mizen & Ofusu-Kusi 2010). Myös tutkimukset kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten pärjäämisestä ja sosiaalista suhteista ovat päätyneet korostamaan ystävyysuhteiden merkitystä (esim. Emond 2014). Näiden tutkimusten tulokset osaltaan todistavat, kuinka tärkeää on pysähtyä kuulemaan, mitä ikätoverisuhteet nuorelle itselleen merkitsevät. Itsestään selvien oletusten sijaan on tarpeen tunnustaa nuoren omat näkemykset siitä, mikä on ystävien, kavereiden ja tuttavien rooli ja merkitys hänen elämässään.

Ystävyysuhteet ja ammatillinen tuki

Ystävyys positiivisena voimavarana, siihen liittyvät myönteiset tunteet sekä yhteisyyden ja joukkoon kuulumisen kokemus arjessa on nähty yhtenä lasten ja nuorten hyvinvointia koskevan keskustelun laiminlyödyistä ulottuvuuksista (Bourdillon 2014). Ikätovereiden suuri merkitys nuorten elämässä laittaakin kysymään, missä ja miten nuorten hyvinvointia tulisi tukea ja marginalisoitumista ehkäistä. Onko nuorten keskinäisten suhteiden potentiaali jäänyt ylenkatsotuksi yhteiskuntamme ennaltaehkäisevissä ja yksilökohtaisissa tukijärjestelmissä ja -käytännöissä?

Kielteisiin tekoihin houkutteleva ja niihin oikeuttava yhteisöllisyys tulee ottaa vakavasti, mutta samalla on syytä tunnustaa ja tunnustaa nuorten omaehtoisten ystävyysuhteiden tuottamat voimavarat. Nuorten vertaissuhteissa esiintyvien sosiaalisten resurssien esiin nostaminen ei poista niihin liittyviä ongelmia, mutta se saattaa paljastaa nuorten keskinäisestä kanssakäymisestä asioita, joiden tuntemisesta on hyötyä myös sosiaalisia ongelmatilanteita ratkottaessa, kielteisinä pitämiämme toimintamalleja purettaessa sekä aikuisten asettamiin kasvatustavoitteisiin pyrittäessä. Nuorten kanssa toimivien ammattilaisten on hyvä pohtia, salliiko omaksumamme normatiivinen näkemys ”oikeanlaisista” vertaissuhteista meidän nähdä ja

kuulla myös "epäsosiaalisissa" nuorten ryhmittymissä esiintyviä voimavaroja ja niissä eläviä hyviä käytäntöjä.

Kirjoittaja työskentelee tutkijatohtorina/yliopistonlehtorina Tampereen yliopiston Porin yksikössä. Artikkelit perustuu kirjoittajan väitöskirjaan sekä väitöksen jälkeisen tutkimushankkeen tuloksiin.

Korkiamäki, Riikka (2013) Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa. Tampere ja Helsinki: Tampere University Press ja Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 137.

Korkiamäki, Riikka: Ystävyys potentiaalina: Nuorten inklusiiviset ystävyyskäytännöt syrjäytymisriskin ehkäisemisen näkökulmasta. SA285592, 2015–2018.

Lähteet

Bourdillon, Michael (2014) Neglected dimensions of child wellbeing. *Children's Geographies* 12 (4), 497–503.

Brace, Monica (2011) *Who's There to Help? Assessment of Social Supports Received by Homeless and Unaccompanied Youth in High School*. West Hartford, CT: University of Hartford.

Dunn, Judy (2004) *Children's Friendships. The Beginnings of Intimacy*. Malden, MA: Blackwell Publishing.

Emond, Ruth (2014) Longing to belong: children in residential care and their experiences of peer relationships at school and in the children's home. *Child & Family Social Work* 19 (2), 194–202.

Honkatukia, Päivi & Nyqvist, Leo & Pösö, Tarja (2006) Rikokset nuorten "juttuina" – Narratiivisen lähestymistavan mahdollisuuksia. Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.) *Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 66, Nuorisosiain neuvottelukunnan julkaisuja 33, 211–234.

Maunu, Antti (2014) *Yöllä yhdessä. Yökerhot, biletyt ja suomalainen sosiaalisuus*. Helsingin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2014:6.

Mizen, Phillip & Ofusu-Kusi, Yaw (2010) Asking, giving, receiving: Friendship as survival strategy among Accra's street children. *Childhood* 17 (4), 441–454.